

Verkenning naar een nieuw college in Leidschendam-Voorburg

Rapportage van verkennende gesprekken

Mr. H.M.J. (Henk) Bouwmans MPM, Leiden, 1 april 2022

1. Opdracht en beschrijving van de uitvoering van de opdracht tot verkenning.

Deze verkenning vindt zijn basis in de afspraken zoals deze zijn gemaakt door de lijsttrekkers van de aan de raadsverkiezingen deelnemende partijen, d.d. 24 februari 2022. Op basis daarvan is een memo opgesteld met als onderwerp "Stappen na de verkiezingen 14-16 maart 2022". In dit memo is aangegeven dat er na de duidingsavond en het vaststellen, op maandag 21 maart 2022, van de definitieve uitslag van de verkiezingen een verkenner start met verkennende gesprekken met iedere partij. Het doel van deze verkenningsfase is het verkrijgen van een eerste indruk in de wensen van de partijen over college-deelname en samenwerking met andere partijen. De verkenning kan eventueel afgesloten worden met de conclusie dat de tussenstap van een informateur niet nodig is en de formateur aan de slag kan.

Op basis van deze opdracht ben ik als verkenner aan de slag gegaan. Daarbij heb ik mij de vrijheid veroorloofd, om tot een duidelijk beeld en een betekenisvol advies te komen, mijn opdracht te interpreteren vanuit de vraag welk signaal hebben de inwoners gegeven met de verkiezingen en wat betekenen ambities en wensen voor de inwoners? Vier hoofdvragen waren daarom onderwerp van gesprek: wat is de analyse van de uitslag en wat betekent de uitslag voor Leidschendam-Voorburg? Wat zijn de wensen van partijen om het beter te doen voor de inwoners? Wat is er nodig om het beter te doen? Welke afspraken zijn nodig voor een vervolg van het proces om te komen tot een nieuw college?

Bij aanvang van de gesprekken heb ik mijn gesprekspartners geïnformeerd dat er indien nodig een tweede gesprek zou worden gevoerd. Met de lijsttrekkers – die in een aantal gevallen zijn gesecondeerd door een partijgenoot – van SP, D66, PvdA, CDA, ChristenUnie, GBLV, VVD en GroenLinks heb ik een gesprek gevoerd. Met D66 is een tweede gesprek gevoerd, vooral om op een aantal vragen en de zich aftekenende conclusie meer helderheid te krijgen.

2. De uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen

a. De verkiezingsuitslag

De uitslag van de raadsverkiezingen, gehouden op 14, 15 en 16 maart 2022, leidde tot geringe verschuivingen. Vier partijen wonnen elk één zetel, respectievelijk SP (+ 4,8 procent), GroenLinks (+ 3,8 procent), ChristenUnie (+ 3,8 procent) en D66 (+ 2,9 procent), met daarbij de kanttekening dat de ChristenUnie in de combinatie met SGP in de afgelopen raadsperiode één zetel had. Vier partijen verloren een aandeel in de stemmen, te weten: CDA (- 5,5 procent), VVD (- 3,4 procent), GBLV (- 1,9 procent) en PvdA (- 1,3 procent). In zetels betekende dat drie partijen, VVD, GBLV en CDA, elk één zetel verloren en de PvdA gelijk bleef in zeteltal. De uitslag maakte ook duidelijk dat VVD en GBLV ieder evenveel zetels, te weten acht raadszetels, hebben en dat de VVD de grootste partij is gebleven.

b. De opkomst

De opkomst bij de raadsverkiezingen daalde van 57,4 procent in 2018 naar 51,15 procent in 2022. Deze dalende opkomst baart politieke partijen, de een meer dan de ander, zorgen omdat het gezag van de gemeenteraad daardoor in het geding kan komen. Een eensluidende verklaring voor deze dalende opkomst is niet vastgesteld. Als belangrijkste verklaringen zijn genoemd: de wijze van politiek bedrijven, de onzichtbaarheid van de raad, de bestuurscultuur en de dienstverlening door de gemeente naast andere mogelijke verklaringen, zoals landelijke politieke keuzes.

3. Welke wensen zijn er om het beter te doen?

Met de verkiezingsuitslag als startpunt en een eerste analyse over hoe de uitslag en de opkomst kan worden geduïd, is partijen gevraagd welke onderwerpen/dossiers/thema's in de komende vier jaren het belangrijkste zijn om te worden aangepakt.

Vier thema's springen eruit. Wonen is het belangrijkste thema voor alle partijen. Elke partij vindt dat het bouwen van woningen nodig is. De verschillen zitten op de hoeveelheid sociale woningbouw en het realiseren van huizen voor het middensegment. Bijzonder punt van aandacht binnen het woondossier is dat een belangrijk deel van de partijen heeft aangegeven dat de wensen en de bediening van projectontwikkelaars niet langer centraal zouden moeten staan, maar de wens van inwoners voor een passende woning.

Een tweede thema dat als prioriteit is naar voren is gekomen, vormt de omgang met inwoners en daarmee ook de dienstverlening aan en voor inwoners. Het nieuwe beleid moet er vooral voor zorgen dat de inwoners zichtbaarder worden en veel actiever dienen te worden opgezocht en vroegtijdiger worden betrokken. Bij voorkeur als plannen nog niet gereed zijn, aan de zogeheten voorkant van trajecten. Daarnaast dient er meer en beter aandacht te zijn voor passende dienstverlening aan inwoners die in de knel zitten, met aandacht voor de menselijke maat.

Duurzaamheid is het derde thema dat hoge prioriteit heeft. De plannen variëren van het versterken van de gemeente als een groene, leefbare woongemeente tot concrete voorstellen zoals meer groene parkeerplekken en meer bomen. Tegelijkertijd is er een duidelijke ambitie geconstateerd om energiezuiniger te worden.

Het vierde thema waarop partijen nadrukkelijk wensen hebben om het beter te doen is verkeer en bereikbaarheid. Zorgpunten zijn op dat dossier zowel specifieke plekken als de verkeersoverlast bij The Mall en het effect van de woningbouw in de Binckhorst op het verkeer, bereikbaarheid en voorzieningenniveau in Voorburg en de vraag of er een extra brug over de Vliet moet komen.

Keuzes te over en in de wetenschap dat wanneer je alles wilt doen het risico bestaat dat er per saldo niets gebeurt, is partijen ook gevraagd wat voor hen essentieel is in de nieuwe raadsperiode. Wat opvalt is dat de overgrote meerderheid van de partijen vindt dat het van wezenlijk belang is dat er wat wordt gedaan aan het gevoel onder inwoners dat de leefbaarheid onder druk staat, dat inwoners mogen rekenen op een betrouwbaar bestuur dat belangen vroegtijdig afweegt samen met hen, dat de gemeentelijke dienstverlening de inwoners als vertrekpunt neemt, dat het gevoel van sociale binding wordt versterkt, dat de gemeente concrete resultaten gaat boeken en de inwoners in de stad en in het buitengebied helpt die in de knel zitten.

In de regio

Een kanttekening is er ook. De gemeente heeft het niet alleen voor het zeggen. Een belangrijk deel van de taken wordt in samenwerking met anderen uitgevoerd. Over taken die in de regio worden uitgevoerd (afval, jeugdzorg bijvoorbeeld) bestaat een sterk gevoel dat de gemeenteraad van Leidschendam-Voorburg buitenspel staat of geen rol van betekenis heeft.

4. Wat is er nodig om het beter te doen?

Het formuleren van ambities en doelen om het beter te doen, is de verantwoordelijkheid van de gemeenteraad. De raad kan als hoogste bestuursorgaan in de gemeente bepalen en formuleren welke wensen bij voorrang dienen te worden gerealiseerd en hoe het beste invulling kan worden gegeven aan het oplossen van ervaren knelpunten in de samenleving.

a. Raadsprogramma/meerderheidsprogramma

In de meeste gemeenteraden in Nederland geven politieke partijen, vertegenwoordigd in de gemeenteraad met hun fracties, er de voorkeur aan om de ambities en doelen voor de komende vier jaren vast te leggen in een meerderheidsprogramma. Een minderheid van de gemeenteraden kiest

ervoor om dat af te spreken door middel van een raadsprogramma, bijvoorbeeld om verlost te raken van het keurslijf van een vaste oppositie versus een vaste coalitie.

In de gesprekken is de vraag aan de orde gekomen welke voorkeur partijen hebben. Het CDA is de meest uitgesproken maar ook enige voorstander voor een raadsprogramma. Het overgrote deel van de partijen acht de keuze voor een raadsprogramma niet opportuun. De voorkeur gaat uit naar het opstellen van een meerderheidsakkoord op hoofdlijnen met een aantal gedetailleerde afspraken en op overige onderwerpen ruimte voor de raad.

b. Aandachtspunten om het beter te doen

Bij het maken van afspraken in een meerderheidsprogramma zijn een aantal aandachtspunten van belang waarover het verstandig is om afspraken te maken.

Ten eerste, de positie van de inwoners

In de gesprekken heb ik geconstateerd dat bij de meeste partijen het gevoel leeft dat de politiek in Leidschendam-Voorburg aan een nieuwe fase begint. Door een aantal wisselingen in de politiek-personele bezetting is er volgens vrijwel iedereen de ruimte ontstaan om een nieuwe start te maken, met minder aandacht voor elkaar als politici en meer oog voor de wensen en problemen van inwoners.

Uitgesproken is dat inwoners beter worden meegenomen over wat ze mogen verwachten. Ook dienen afspraken en voorstellen niet alleen te worden getoetst. Er leeft sterk de wens dat de inwoners meer en vroegtijdiger betrokken dienen te worden bij de keuzes die worden gemaakt. De wens is daarom ook uitgesproken om in het onderhandelingsproces ruimte te bieden voor het meepraten door maatschappelijke instellingen en organisaties zodat die de kans krijgen om een inbreng te hebben op de te maken afspraken. De aanpak van de knelpunten in het Damcentrum wordt daarbij door partijen als een nadrukkelijk voorbeeld genoemd. Het zou een gebaar kunnen zijn om de inwoners te laten zien dat een nieuwe coalitie als representant van de raad bereid is tijdig in gesprek te gaan met de inwoners.

Ten tweede, de rol en positie van de gemeenteraad

Het realiseren van ambities in de nieuwe periode dient ertoe te bij te dragen dat de inwoners er beter van worden, maar zeker zo belangrijk is voor de meeste partijen – niet geheel onlogisch – dat politieke partijen daarmee ook zichtbaarder worden voor de inwoners. Dat kan door niet alles vast te leggen in een dichtgetimmerd coalitieakkoord en ruimte te bieden voor debat om verschillen te laten zien.

De gepolitiseerde verhoudingen van de afgelopen jaren hebben niet bijgedragen tot de ontwikkeling van een sterke gemeenteraad met gezag en aanzien naar de inwoners. Aandacht voor de rol en de positie van de gemeenteraad is op zijn plaats. De raad zou er verstandig aan doen om een gesprek te voeren wat voor raad en daarmee wat voor lokale democratie hij wil zijn. Op basis daarvan kan worden bepaald wat de gewenste taak, rol en omvang van de griffie dient te zijn en hoe er een betere aansturing richting Rekenkamer en Ombudsfunctie kan plaatsvinden.

Aandacht voor de rol en positie van de raad biedt ook de kans dat de raad met zichzelf het gesprek voert hoe hij het eigenaarschap op regionale taken wil uitvoeren. De regio is voor vele raadsleden namelijk een blackbox.

Ten derde, het college

Alle partijen benadrukken dat het keuzeprocess om te komen tot een nieuwe Kroonbenoemde burgemeester een zelfstandig proces is dat geen onderdeel kan en mag zijn van het onderhandelingsproces om te komen tot een onderhandelingsakkoord voor een nieuw college. Deze constatering is logisch en begrijpelijk, vanuit het perspectief dat de benoeming van een nieuwe burgemeester een zaak is van de gehele raad, en daarmee ook van belang voor het onderhandelingsproces. Een van de aandachtspunten is het aantal wethouders in het nieuwe college en de taakverdeling in het nieuwe college. Leidschendam-Voorburg heeft vier wethouders. In de

gesprekken is mij gebleken dat aan verschillende aantallen wordt gedacht, waarbij vier wethouders als het meest wenselijke wordt geacht.

De gedachte is geopperd dat de burgemeester ook extra taken zou kunnen doen. Het lijkt mij verstandiger om de portefeuille van de burgemeester niet uit te breiden in een proces van onderhandelingen naar een nieuw college, waarbij niet de gehele raad is betrokken.

Het is mij gebleken dat partijen hechten aan het prerogatief om zelf hun kandidaten voor het wethouderschap voor te dragen. Ik raad de onderhandelende partijen aan om te zien waar dat behulpzaam voor een evenwichtig en gelijkwaardig resultaat is ook andere oplossingen in hun overwegingen te betrekken, bijvoorbeeld een partijloze wethouder, en zo spoedig mogelijk afspraken te maken over het aantal wethouders.

Ten vierde, de rol van eigen en andere organisaties

Zoals hiervoor aangegeven is het de taak en opdracht van de raad om ambities te formuleren en doelen vast te stellen. De gemeenteraad gaat wat dat betreft over alles, maar het is belangrijk te beseffen dat de gemeente op veel taken afhankelijk is van anderen, zowel maatschappelijke partners en organisaties als andere overheden. In tijden van economische onzekerheid, zoals dezer dagen door de oorlog in Oekraïne en de gevolgen daarvan voor de energievoorziening en de prijzen van vele basisproducten, is het verstandig om te komen tot realistische doelen. Het is daarom belangrijk dat onderhandelende partijen ook bezien welke soort en omvang van ambtelijke capaciteit is gewenst om de nieuwe ambities en het behalen van concrete doelen in de komende periode te realiseren.

Ten vijfde, de positie van Stompwijk

De signalen vanuit Stompwijk over een mogelijke exit uit de gemeente zijn niet onopgemerkt gebleven. In de gesprekken is mij gebleken dat de grootst mogelijke meerderheid het belangrijk vindt dat er in Stompwijk deze nieuwe raadsperiode woningen worden gebouwd zodat in ieder geval de eigen inwoners van Stompwijk in hun dorp een toekomst hebben. Ook hier geldt: voer het gesprek met de inwoners over wat zij nodig hebben en wenselijk vinden. Daarnaast hebben ChristenUnie, CDA en VVD gewezen op het voeren van een passend plattelandsbeleid. Alle partijen hebben daarbij uitgesproken dat het belangrijk is dat de inwoners van Stompwijk het gevoel krijgen dat zij bij Leidschendam-Voorburg horen.

Ten zesde, de relatie met Den Haag

Speciale aandacht is er gewenst voor de relatie met Den Haag. De verhouding met Den Haag wordt gevoeld als een relatie waarbij Den Haag de dienst uitmaakt en Leidschendam-Voorburg als het kleine buurjongetje altijd te laat wordt geïnformeerd. Het voorbeeld in deze is de wijze waarop Den Haag zijn bouwplannen voor de Binckhorst afkondigt. Er zijn grote zorgen wat dit betekent voor de leefbaarheid, de verkeersstromen en het beroep op voorzieningen in met name Voorburg. Het lijkt van belang dat de vernieuwde raad met zichzelf in gesprek gaat om te formuleren wat nodig en wenselijk is en in ieder geval ervoor zorgt dat Leidschendam-Voorburg meepraat aan de Haagse bestuurs- en overlegtafels. Er kan daarbij worden gekozen voor een meer assertieve benadering – “de vuist vaker op tafel” – of een meer diplomatieke opstelling. Het is aan de wijsheid van de onderhandelende partijen en de gemeenteraad om hierin vanuit het belang van de eigen inwoners de beste keuzes te maken.

5. Het vervolg van het proces

De uitslag van de raadsverkiezingen biedt in getalsmatig opzicht legio mogelijkheden, zowel over de rechterkant als over de linkerkant. Rekenkundig zijn diverse soorten combinaties mogelijk, zelfs waarbij de grootste partijen buitenspel gezet kunnen worden. De uitslag dwingt daarom alle partijen tot enige mate van bescheidenheid.

Uit de gesprekken is mij gebleken dat er steeds meer raadsleden zijn die niet belast zijn met het gepolitiseerde klimaat uit het vorige decennium. Er is een positief gevoel om met elkaar in gesprek te gaan, op basis van de inhoud. Er kan een nieuwe start worden gemaakt.

Het grootste draagvlak bestaat voor een samenwerking van VVD, GBLV en D66. Voor andere opties, zoals de huidige coalitie of een combinatie van GroenLinks, D66, VVD en GBLV, eventueel met een vierde of vijfde partij is te weinig of geen steun. Wel is het zo dat alle andere partijen hebben aangegeven, indien nodig en passend, voor bestuurlijke verantwoordelijkheid beschikbaar te zijn en dat een akkoord op hoofdlijnen wenselijk is.

Mijn advies is daarom dat VVD, GBLV en D66 gaan onderhandelen om te komen tot een inhoudelijk akkoord op hoofdlijnen en de vorming van een nieuw college. Deze drie partijen zijn de drie grootste partijen in de raad, hebben de bereidheid om met elkaar samen te werken, willen verantwoordelijkheid nemen en een streep zetten onder het verleden. Zij hebben ook het vertrouwen in en met elkaar dat zij kunnen zorgen voor een stabiele coalitie die in staat is om de belangrijkste wensen en ambities voor de komende vier jaren ook echt te verwezenlijken. Er heerst zelfs een gevoel van urgentie en daadkracht om met elkaar snel aan de slag te gaan. Dat is een goede basis om er een succes van te maken, maar tegelijkertijd zit daar ook een valkuil: daadkracht en snelheid mag niet ten koste gaan van de uitgesproken bereidheid om ook anderen (inwoners, maatschappelijke organisaties en de overige partijen in de raad) te laten meepraten over de te maken afspraken. Ik verwijs daarbij nadrukkelijk ook naar de aandachtspunten om het beter te doen, in de vorige paragraaf.

Een punt behoeft daarbij specifieke aandacht. D66 heeft drie zetels minder dan VVD en GBLV. D66 lijkt niet alleen de meest gewenste maar ook meest geschikte partij om tot een stabiele coalitie te komen met VVD en GBLV. Gelijkwaardigheid doet ertoe en het is daarom van belang dat de drie partijen met elkaar vanuit dat perspectief in elk geval afspraken maken over het te bouwen aantal woningen, het vraagstuk van wel of geen extra brug over de Vliet en over het aantal wethouders.

6. Tenslotte

Het proces van coalitie- en collegevorming kenmerkt zich door een gebrek aan vaste spelregels. Het verdient daarom aanbeveling voor de toekomst daar niet alleen als lijsttrekkers maar zeker ook als gemeenteraad over na te denken of een aantal spelregels dienen te worden afgesproken. Te denken valt daarbij aan diverse onderwerpen, zoals: is het proces van de lijsttrekkers of is de gemeenteraad eigenaar van het proces en wat betekent dat dan? Welke vorm van ondersteuning is er nodig in de verschillende fasen om het proces goed te faciliteren? Wanneer daar behoefte aan is, is ondergetekende beschikbaar om daarover met u van gedachten te wisselen.

Mijn hartelijke dank gaat uit naar allen die mij in de gelegenheid hebben gesteld om de rol als verkenner in het proces van collegevorming te mogen vervullen. Ik dank alle gesprekspartners voor de aangename gesprekken. Zonder hun open en constructieve houding zou het niet mogelijk zijn om deze eerste stap te zetten om te komen tot een sterk, stabiel bestuur voor de inwoners van Leidschendam-Voorburg.

Leiden, 1 april 2022

Mr. H.M.J. (Henk) Bouwmans MPM